

УДК 599: 477.8

Зоологія

А.-Т.В. Башта, І.В. Шидловський

КОЛЕКЦІЯ РУКОКРИЛИХ (CHIROPTERA) ЗООЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ ІМ. Б. ДИБОВСЬКОГО ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Башта А.-Т.В., Шидловський І.В. Коллекция рукокрылых (Chiroptera) Зоологического музея им. Б. Дыбовского Львовского национального университета // Науч. зап. Гос. природоведч. музея. – Львов, 2001. – 16. – С. 41-45.

Коллекция рукокрылых Зоологического музея им. Б. Дыбовского Львовского национального университета им. И. Франко насчитывает 125 тушек и чучел 15 видов (56% всех видов летучих мышей фауны Украины). Почти все музейные предметы собраны в западном регионе страны: Карпатах (56%), Подолье (28%) и др. В коллекции представлено 6 видов, занесенных в Красную книгу Украины: *Rhinolophus hipposideros*, *Rh. ferrumequinum*, *Myotis emarginatus*, *Nyctalus lasiopterus*, *Barbastella barbastellus*, *Miniopterus schreibersii*. Коллекции *Miniopterus schreibersii* (51 экз.) и *Rhinolophus hipposideros* (20 экз.) являются одними из наиболее богатых в Украине. Другие интересные находки: *Myotis emarginatus* (добыта в Подолье), *Nyctalus lasiopterus* (одна из двух достоверных находок вида в западных областях Украины, добыта в Ополье).

Bashta, A.-T., Shydlovsky I. Collection of bats (Chiroptera) in B. Dybowski Zoological Museum of the L'viv National University // Proc. of the State Nat. Hist. Museum. – L'viv, 2001. – 16. – P. 41-45.

Collection of bats in Benedykt Dybowski Zoological museum of the Lviv National University includes 125 specimens of 15 species (56% of all bat species in fauna of Ukraine). Almost all specimens were collected in the west regions of Ukraine: Carpathians (56%), Podillia (28%) etc. 6 species are represented in the collection, which included to the Ukrainian Red Book: *Rhinolophus hipposideros*, *Rh. ferrumequinum*, *Myotis emarginatus*, *Nyctalus lasiopterus*, *Barbastella barbastellus*, *Miniopterus schreibersii*. Collections *Miniopterus schreibersii* (51 specimens) and *Rhinolophus hipposideros* (20 specimens) are among the richest in Ukraine. Other interest findings are *Myotis emarginatus* (from Podillia), *Nyctalus lasiopterus* (one of the two reliable species findings from the west regions of Ukraine, received from Opillia).

Кажани, завдяки властивому їм специфічному способу існування, на сьогодні є однією з найменш вивчених груп ссавців. Пізнання особливостей їх життєдіяльності потребує використання спеціальних, іноді доволі складних, дослідницьких методів. Для еколого-фауністичних досліджень, які фіксують стан фауни в просторі і часі, важливими є також опрацювання колекцій. Колекційний екземпляр – єдиний абсолютно достовірний доказ знахідки тварини. Робота з цим матеріалом дозволяє проводити морфологічні дослідження, уточнювати таксономічну належність, поширення та систематику окремих видів; він використовується для проведення біохімічних і генетичних аналізів, а також може опосередковано відображати динаміку чисельності деяких видів протягом тривалого часу [6].

Надзвичайно важливим вартісним аспектом музейних колекцій рукокрилих є можливість опрацювання особин видів, котрі, з огляду на низьку чисельність їх популяцій, не можуть на сьогодні вилучатися з природи.

За понад столітню історію існування Зоологічного музею ім. Б. Дибовського Львівського національного університету ім. І. Франка, у ньому зібрано понад 35 тис. музейних предметів, з яких 28 тис. – безхребетні, близько 6 тис. – хребетні, а також

колекції рогів, скелетів і пташиних яєць.

Таблиця.

Каталог колекції рукокрилих Зоологічного музею ім. Б. Дибовського Львівського національного університету ім. І. Франка.

№ п/п	Вид	Кількість і стать	Дата збору	Місце збору
1	2	3	4	5
1	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	6M	25.12.60	с. Королівка Чортківського р-ну Тернопільської обл.
		1M+1F	25.12.60	с.Більче Золоте Борщівського р-ну Тернопільської обл.
		8M+2F	26.12.60	- " -
		1M	8.02.61	с.Мужієве Берегівського р-ну Закарпатської обл.
		1M	19.06.64	с.Нижнє Кривче, Борщівського р-ну Тернопільської обл.
2	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	1M	4.02.61	с.Глибоке Ужгородського р-ну Закарпатської обл.
		1F	8.02.61	с.Мужієве Закарпатської обл.
		3M	10.10.62	с.Ділове Рахівського р-ну Закарпатської обл.
3	<i>Myotis myotis</i>	2F	1.09.47	с.Бронька Іршавського р-ну Закарпатської обл.
		2M	7.02.61	с.Мужієве Закарпатської обл.
		1M+2F	8.02.61	- " -
		3?	25.02.61	с. Боратин Бродівського р-ну Львівської обл.
		1?	25.02.61	околиці с. Берегове Закарпатської обл.
		1F	13.05.64	м. Старий Самбір Львівської обл.
		3M+5F	?	с. Ділове Закарпатської обл.
4	<i>Myotis blythii</i>	2M	27.12.60	с. Угринь Чортківського р-ну Тернопільської обл.
		1M	8.02.61	с. Мужієве Закарпатської обл.
		1?	25.02.61	с Боратин Львівської обл.
		3M+2F	10.10.62	с. Ділове Закарпатської обл.
		1F	14.10.62	- " -
5	<i>Myotis emarginatus</i>	1?	?	с. Заліщики Тернопільської обл.
6	<i>Myotis mystacinus</i>	1M	17.09.48	с. Мумшори Перечинського р-ну Закарпатської обл.

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
7	<i>Vespertilio murinus</i>	1?	? ?	
8	<i>Eptesicus serotinus</i>	1M	15.02.61	м. Львів
		1M	19.02.61	- " -
		1?	? ?	
9	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	1?	? ?	
10	<i>Nyctalus lasiopterus</i>	1?	? Опілля	
11	<i>Nyctalus noctula</i>	1F	13.05.64	м. Старий Самбір Львівської обл.
		2F	13.05.65	м. Червоноград Сокальського р-ну Львівської обл.
		1F	8.06.65	- " -
12	<i>Plecotus auritus</i>	1F	22.02.61	с. Боратин Львівської обл.
		1M	24.02.61	- " -
		1M	4.03.61	м. Львів Медова Печера
		2?	? ?	
13	<i>Barbastella barbastellus</i>	1?	? ?	
14	<i>Miniopterus schreibersii</i>	2M+12F	10.03.61	с. Ділове Закарпатської обл.
		4M+1F	10-12.03.61	- " -
		1M	7.10.62	- " -
		2M	9.10.62	- " -
		7M+9F	10.10.62	- " -
		7M+4F	14.10.62	- " -
		1M	? ?	- " -
14	<i>Miniopterus schreibersii</i>	2M+12F	10.03.61	с. Ділове Закарпатської обл.
		4M+1F	10-12.03.61	- " -
		1M	7.10.62	- " -
		2M	9.10.62	- " -
		7M+9F	10.10.62	- " -
		7M+4F	14.10.62	- " -
		1M	? ?	- " -
		1?	? ?	Галичина

Умовні позначення: М – самець, F – самка, ? – інформація відсутня

Колекція рукокрилих Зоологічного музею налічує 125 тушок та чучел 14 видів, що становить понад половину (56%) усіх видів кажанів фауни України. Незважаючи на наявність надзвичайно цікавих і цінних екземплярів, вона є маловідомою для широкого наукового загалу, у порівнянні з колекцією Державного природознавчого музею НАН України (м. Львів), що налічує 296 особин 15 видів [10]. Дана публікація покликана познайомити зацікавлених науковців із вмістом цієї збірки, а також порівняти її з академічною.

Всі предмети колекції рукокрилих музею походять з території західних регіонів України: насамперед – Карпат (56%), Поділля (28%), Закарпатської рівнини (8%), а також Передкарпаття (таблиця). Музейна колекція була сформована зоологами біологічного факультету ЛНУ протягом 1941-65 рр. Експозиційна частина колекції має, вірогідно, значно давніше походження.

З 12 видів кажанів, занесених до Червоної книги України [8], у колекції представлено 6: підковик малий (*Rhinolophus hipposideros* Bechstein, 1800), підковик великий (*Rh. ferrumequinum* Schreber, 1774), нічниця триколірна (*Myotis emarginatus* Geoffroy, 1806), вечірниця велика (*Nyctalus lasiopterus* Schreber, 1780), широкоух звичайний (*Barbastella barbastellus* Schreber, 1774), довгокрилець звичайний (*Miniopterus schreibersii* Kuhl, 1817), нараховуючи, загалом, 79 екземплярів (63% усієї хіроптерологічної колекції).

З усіх видів рукокрилих у колекції найбагатше представлений довгокрилець звичайний – вид, котрий на сьогодні зник з території України [2, 5]. В музеї зберігається одна з найбільших в Україні збірок цього виду. Всі особини довгокрильця, представлені в музейних фондах, здобуті в с. Ділове Рахівського р-ну Закарпатської обл. у 1961-62 рр. Разом з тим, привертає увагу екземпляр, що зберігається в експозиції музею з написом на підставці – "Galicia". К.А. Татаринів [7], аналізуючи знахідки даного виду на території західних областей України, посилається на цей екземпляр, згадуючи про такий напис на етикетці. Це свідчить, що названа особина була здобута значно раніше, ніж екземпляри наукової колекції. Однак, названий автор піддає сумніву достовірність етикетки, посилаючись на відсутність спостережень цього виду у Р. Гольдгамерувні [9] і Б. Попова (1940); цит. згідно з [7]. Разом з тим, можна припустити, що до початку ХХ ст. довгокрилець звичайний траплявся північніше, ніж це відомо з літературних джерел [4], про що свідчать знахідки цього виду на території Буковини в Польщі [11].

Особина нічниці триколірної здобута в кінці ХІХ ст. в районі с. Заліщики Тернопільської обл. – одному з десятка пунктів реєстрації виду в Україні. Вид відзначений переважно на Закарпатті і в Криму. Остання відома знахідка походить з Поділля [3].

Вечірниця велика, чучело якої представлено в експозиції музею, є одним з двох підтверджень, на основі котрих цей вид зарахований до фауни західних областей України, і сьомою знахідкою виду на території держави загалом. К.А. Татаринів [7] вказує, що на його етикетці (на сьогодні втраченій) значився регіон Опілля. Інша особина здобута на Поділлі, в Михайлівському р-ні Хмельницької обл. [1].

Збірка малого підковоноса (20 особин) також є однією з найбільших в музеях України. Серед них 19 екземплярів здобуті на Поділлі. В колекції Державного природознавчого музею НАН України (м. Львів) зберігається 33 особини цього виду.

На жаль, унаслідок втрати етикеток, інформація про місця і дати здобуття окремих, доволі цінних експонатів музею відсутня або відома в загальних рисах. Це стосується, насамперед, чучел нічниць триколірної, вечірниць великої, широкоуха європейського, а також лилика двоколірного (*Vespertilio murinus* Linnaeus, 1758), нетопиря малого (*Pipistrellus pipistrellus* Schreber, 1774). Етикетки цих екземплярів втрачені, очевидно, протягом другої половини ХХ ст., оскільки в літературі, датованій серединою ХХ ст., на них наведене посилання [7].

1. Абеленцев В.І., Попов Б.М. Ряд рукокрилі, або кажани – *Chiroptera* / Фауна України. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – Т. 1: Ссавці, вип. 1. – С. 229-446.
2. Бескаравайный М.М. Современное состояние фауны рукокрылых Карадага (Крым) // Рукокрылые (морфология, экология, экокация, паразиты, охрана). – Киев: Наук. думка, 1988. – С. 113-116.
3. Варгович Р. Зимівля кажанів в гіпсових печерах Буковини і Поділля // Європейська ніч кажанів '98. – Київ, 1998. – С. 117-124.
4. Волох А.М., Крочко Ю.І. Довгокрил звичайний (*Miniopterus schreibersi* Kuhl, 1819) // Червона книга України. Тваринний світ. – Київ: Українська енциклопедія, 1994. – С. 382.
5. Загороднюк І., Покинъчерета В., Киселюк О., Довганич Я. Теріофауна Карпатського біосферного заповідника. – Київ: Ін-т зоол. НАНУ, 1997. – 60 с. (Додаток 5 до журн. "Вест. зоології").
6. Загороднюк І.В., Ткач В.В. Сучасний стан фауни та історичні зміни чисельності кажанів (*Chiroptera*) на території України // Доп. НАН України. – 1996. – № 5. – С. 136-142.
7. Татаринів К.А. Звірі західних областей УРСР // Київ: Вид-во АН УРСР, 1956. – 188 с.
8. Червона книга України. Тваринний світ. – Київ: Українська енциклопедія, 1994. – 462 с.
9. Goldammerówna R. Klucz do oznaczania zwierząt ssacych krajów polskich. I. Nietoperze // Lwów, 1903. – 52 с.
10. Zagrodniuk V.I. Bats in the Lviv Natural History Museum: description and comparative analysis of the collection // Наук. зап. Держ. природозн. музею. – Львів, 1998. – Т.14. – С.77-82.
11. Zawadski A. Fauna der galizisch-bukowinischen Wirbeltiere. Stuttgart, 1840. – 152 s.

Інститут екології Карпат НАН України, Львів
Зоологічний музей ім. Б. Дибовського
Львівського національного університету ім. І. Франка